

25. Erős helyi közösségeket!

A szociáldemokrata Árnýékkormány vallja, hogy az emberek érdekében hatékonyan működő állam, az emberekre vigyázó társadalom elképzelhetetlen erős, jól működő önkormányzati rendszer nélkül. Az önkormányzatok a polgárokhoz legközelebb lévő közhatalmi szervezetek, így náluk jelentkeznek legközvetlenebbül a problémák, ők állnak a védelem és gondoskodás első vonalában.

A jól működő önkormányzatiság az állampolgárok számára számos előnyt jelent.

Az önkormányzatiság erősítése nemcsak a helyi közösségek javát szolgálja, hanem az egész ország demokratikus működését is. A Demokratikus Koalíció programjának ezen pontja a helyi autonómia növelésével a demokrácia megerősítését célozza Magyarországon.

Az elmúlt 13 évnyi orbáni kormányzás jelentős hatalmi átrendeződést hajtott végre az önkormányzatok kárára. Jelentős mértékben korlátozták az önkormányzatok önállóságát, megfosztották őket közzszolgálati funkcióiktól, és tulajdonaik jelentős részét vagy annak működtetését is elvették. Ez a folyamat nem ért véget, ma is több oldalról támadja a kormány az önkormányzatokat. Át akarja venni az irányítást a beruházásai felett, el akarja venni a még megmaradt közzszolgáltatásaikat (hulladékgyűjtés, víz- és szennyvízkezelés). Kiemelten sarcolja a szolidaritási hozzájárulással és egyes bevételek megyékhez telepítésével a városokat, mialatt önkényesen osztja a működési támogatásokat. Kijelenthető, hogy a kormány sosem partnerként tekintett az önkormányzatokra, a centralizálási törekvések ellenségeivé lettek nyilvánítva.

Az önkormányzati rendszer jelenlegi működése minden elemében egy erősen centralizált, a kormány felé kiszolgáltatott helyzetet mutat, mely lassan már nyomokban sem tartalmazza a rendszerváltás után kialakított önkormányzati rendszer elemeit.

A helyi önkormányzatok feladatainak egy része szintén a kormányhivatalokhoz került, ami így decentralizált feladatkörből szintén dekoncentrált feladattá vált, központi irányítás és befolyásolás alatt. Ilyenek például az *építéshatósággal* kapcsolatos vagy épp egyes *szociális* feladatok, de az *oktatásirányítási* tevékenységekkel sem kell már a településeknek foglalkozniuk. Elvette a kormány a helyi kórházak, alap- és közép fokú iskolák, szakképző iskolák működtetését. Míg véleményezési jogot kaphattak bizonyos esetekben, ma már egyre ritkábban hagyja ezt meg nekik. Folyamatban van az egészségügyi alapellátás és az ügyeleti rendszer központosítása is, melyet a 2024. évi önkormányzati választások után kívánnak lezárni.

Központosították a *hulladékkezeléssel* kapcsolatos feladatokat, elvették a közzszolgáltatói státuszokat az önkormányzati tulajdonú cégektől, és folyamatosan dolgozik azon a kormány, hogy az *ivóvíz-szolgáltatással* és *szennyvízkezeléssel* foglalkozó önkormányzati cégeket is nehéz helyzetbe hozza. Központosította az elmúlt ciklusban egyes 700 millió forint feletti *beruházások* végrehajtását, és most tervezi mindezt megtenni az 50 millió forint feletti beruházásokkal is.

A 2019-es önkormányzati választások után a kormány folyamatosan szűkítette az önkormányzatok finanszírozását. A COVID-19 járványra hivatkozva olyan intézkedéseket hozott, melyek pénzügyi terhet róttak a településekre, de azokat nem, vagy csak részben kompenzálta - ahelyett, hogy további segítséget adott volna. Elvonta a gépjárműadót teljes egészében, és a reklámadót is. Az iparűzési adó egy részét, melyet a vállalkozásoknak nem kellett befizetni az önkormányzat felé, egyedi döntésekkel kompenzálta, politikai alapon. A szolidaritási hozzájárulást a nagyobb városok számára indokolatlan mértékben megemelte. Ahol tud, ott nehezíti meg az ellenzéki vezetésű települések működését, ennek a legjelentősebb mértékben Budapest a kárvallottja.

Az önkormányzati rendszer felépítése terén az orbáni kormányzás teljesen leépítette a középszintet. Kezdte azzal, hogy megszüntette a statisztikai régiók alapján létrejött, a területfejlesztési politika kulcsszereplőit, a regionális fejlesztési tanácsokat és regionális fejlesztési ügynökségeket. Ez utóbbiak nagyon komoly vidéki tudásközpontok is voltak. Következő lépésként a megyei önkormányzatok szerepének megnyirbálása következett. Elvették az általuk fenntartott intézményeket (kórházak, szociális és kulturális intézményhálózat), a megyei kormányhivatalokhoz telepítették feladataik nagy részét. Helyette azzal a címszóval, hogy növelik szerepüket a fejlesztési programok végrehajtásában, formális tervezési és végrehajtási szerepet kaptak az EU-források egy operatív programjában (TOP, majd TOP Plusz). Ez a gyakorlatban az EU-források odaítélésének politikai befolyásolását jelenti a legtöbb esetben. Végrehajtási feladatot ugyanakkor nem kaptak, ami korábban a régióknál biztosítva volt.

A szociáldemokrata Árnycsapat az önkormányzatok autonómiájának növelését szorgalmazza. Az elmúlt években Magyarországon tapasztalható centralizáció, amely során az önkormányzatok hatáskörei csökkentek, kritikus kérdésekké váltak. A Demokratikus Koalíció programja, mely az önkormányzatiságot hangsúlyozza, azokhoz a demokratikus és európai alapelvekhez tér vissza, melyek a helyi közösségek képviselőit és döntéshozatali jogait erősítik.

25.1. Európai önkormányzatiság

Az önkormányzatiság helyreállításának folyamata egyben lehetőség is arra, hogy az önkormányzatok felépítése és működése új formát kapjon. Alapvető cél, hogy a szubszidiaritás elve érvényesüljön, és azokat a döntéseket, amelyeket helyben lehet és célszerű meghozni, azokat az emberekhez legközelebbi szinteken hozzuk meg. A helyi önkormányzatokon keresztül tudjuk biztosítani azt, hogy a településen lakók valóban magukénak érezzék az ott működő közhivatalokat, intézményeket, közszolgáltató vállalkozásokat.

Helyre kell állítani az önkormányzatok demokratikus szerepét, hogy kellő súlyt képezzenek a hatalommegosztás rendszerében, és hogy betölthessék feladatukat a helyi közösségek integrálásában, a társadalmi, települési és térségi felzárkóztatásban és a megnövekedett, igazságtalan különbségek kiegyenlítésében.

Meg kell őrizni, sőt erősíteni kell a jelenlegi önkormányzatokat, lehetőséget kell teremteni a társulások létrejöttéhez.

a) Az önkormányzatok feladatai

Az önkormányzati rendszer kulcsfontosságú kérdése az, hogy a helyi önkormányzatok mely feladatok ellátását vállalja magára, ezek közül melyeket kötelezően, és melyeket önkéntes alapon.

- Ismét a települési önkormányzatok feladatává tesszük minden olyan szolgáltatást, amit a polgárok itt érhetnek el a legjobban: a közoktatást, az egészségügyi (alapellátás, járóbeteg-ellátás) és a teljesebb szociális ellátást, a helyi önkormányzati igazgatást, kulturális feladatokat.
- Az önkormányzatok településtervezési, településrendezési és építésszabályozási hatásköreit visszaadjuk. Alapvető beleszólása kell legyen a település demokratikusan megválasztott polgármesterének és képviselő-testületének a város arculatának alakításába.
- Az önkormányzatoknak visszaadjuk a beruházásaik feletti rendelkezés teljes jogát. Nem engedjük meg, hogy később egy, a település által fenntartandó létesítmény úgy épüljön meg, hogy annak tervezését vagy építését nem irányíthatja, felügyeli az önkormányzat az elejétől a végéig.

- Megkönnyítjük a részvételi demokrácia gyakorlását helyi szinten is. A fontos, és a település életében kiemelt jelentőségű ügyekben meg kell hallgatni a helyben élőket. Ennek kiegészítéseként az új digitális technológiákat is felhasználjuk a lakosság döntéshozatalba való bevonására.
- Az ivóvízellátást, a szennyvízkezelést és a hulladékgyűjtést- és szállítást a helyi önkormányzatok fennhatósága alá rendeljük, mint helyi közszolgáltatásokat.
- Az oktatás terén azon településeknek, amelyek ezt kérik és képesek rá, visszaadjuk az alapfokú és középfokú oktatási intézmények működtetését. Az alapfokú oktatásért az önkormányzatok, a középfokú oktatásért Budapest Főváros Önkormányzata és a megyei önkormányzatok felelnek majd. Az egészségügy terén a városi kórházak működtetése és az alapellátási rendszer is települési kézben kell maradjon. Támogatjuk a járóbeteg-szakellátás fejlesztését helyi szinten. Mindehhez természetesen biztosítani kell a fenntartható működés finanszírozását is az önkormányzatok számára. A szociális ellátórendszerben a gyermekvédelem, idősellátás terén a települések önállóan vagy társulásban működtethetnek ilyen intézményeket, a fogyatékosellátás terén járási-megyei szint indokolt.
- A kisebb települések a helyi döntések és igények alapján társulási szinten is szervezhetik a helyi szolgáltatásokat, összehangoltan a városokban nyújtott szolgáltatásokkal.

b) Az önkormányzatok finanszírozása

Az önkormányzati rendszer kulcsfontosságú kérdésköre a finanszírozás rendszere. A jelenlegi finanszírozási rendszer egyes településekre aránytalanul magas terheket ró, ami mellett nem biztosítja a működéshez szükséges alapvető forrást sem. Emellett a fejlesztésfinanszírozás terén pedig egyértelműen kiszolgáltatottá teszi az önkormányzatokat a regnáló kormány felé. Minél kisebb az a település, amelynek az önkormányzata szeretne egy beruházást megvalósítani, annál inkább nő ez a kiszolgáltatottság. De mára Orbán kormányzása alatt elértük, hogy egyre nagyobb települések is szembesülnek ezzel a problémával. Emellett a hitel felvételéhez is Orbán Viktor engedélyét kell kérnie a településeknek, és azt is erőteljes politikai szempontrendszer alapján bírálják el.

Az állami normatív és feladatalapú finanszírozás mellett az önkormányzatok a helyi adókból szerezhetnek bevételt. Ebben a ciklusban vette el a kormány a gépjárműadó még ott lévő 40%-át, illetve a reklámadót. A gépjárműadó a kisebb települések (amelyek alig rendelkeznek iparűzésiadó-bevétellel) számára is jelentős megszorítás. A nagyvárosok emellett brutális mértékű szolidaritási hozzájárulás-emeléssel találkoztak az elmúlt években a megszorító intézkedések részeként.

- Olyan arányos, kiszámítható és átlátható finanszírozási háttérrel teremtünk az önkormányzatok számára, amely biztosítja a működést, a vállalt feladatok és közszolgáltatások jó színvonalon történő ellátását, ugyanakkor megköveteli a hatékony működést. Biztosítja emellett a legkisebb települések számára azt, hogy alapvető beruházásokat el tudjanak végezni saját erőből, pályázati forrás nélkül is.
- A finanszírozás rendszere alapvetően arra kell épüljön, hogy a települések az alapvető működési feladataikat el tudják látni, az alapvető fejlesztéseket el tudják végezni. A normatív finanszírozást felülvizsgáljuk, igazságos, átlátható és hosszú távon is kiszámítható rendszert építünk ki.
- A pénzügyi autonómia szempontjából fontosak a helyi adók. Megtartjuk az önkormányzatok adókivetési jogát, igazságosabbá tesszük a helyi iparűzési adó rendszerét, csökkentjük a szolidaritási hozzájárulás nagyvárosok szempontjából igazságtalan mértékét.

25.2. Az önkormányzati rendszer felépítése

A települések (az önkormányzatok) és az állam között szükséges legalább egy erős középszint kialakítása, amely segítheti a decentralizációt, helyet adhat a dekoncentrált szervek működésének. Mindemellett fejlesztéspolitikai szempontból is kulcsfontosságú lehet, hiszen elláthat tervezési, koordinációs és egyben végrehajtási feladatokat is. A szükségtelenül államosított, állam által ellátott feladatok az újjászervezett területi önkormányzatokhoz kerülnek vissza, közelebb a valódi végrehajtás szintjéhez.

- A nagyvárosok térszervező ereje elvitathatatlan, itt koncentrálódnak a munkahelyek, köz- és magán szolgáltatások, kereskedelem és infrastruktúrák. Az önrendelkező kisvárosok, községek és falvak ugyanakkor az élő vidék és táj kulcsfontosságú alapjai. Minden polgár és minden település egyformán fontos, ezért egyensúlyra törekszünk a nagyobb és kisebb települések között.
- Egyes települések esetében, főleg a kistelepüléseknél, jobban menedzselhetőek bizonyos feladatok társulási szinten. A helyi sajátosságok és döntések figyelembevételével olyan intézményfenntartói rendszert kell kialakítani, ami a lehető legjobb minőségű közszolgáltatásokat biztosítja a kistelepüléseken a városok, nagyobb települések intézményeivel összehangolva. Szükségszerű a fejlesztésekkel, működtetéssel kapcsolatos döntések összehangolása térségi (járási) szinten.
- A teljes igazgatási és önkormányzati középszintet újra kell szervezni, a települési, térségi szinten túlmutató, indokolatlanul államosított feladatoknak vissza kell kerülniük a területi önkormányzatokhoz. A középszint területi és szervezeti kereteit szakmai-társadalmi vitákat követően kell meghatározni.
- Regionális szinten a korábbi NUTS2 szintet újragondoljuk a megyehatárokat követve. A jelenleg érvényes besorolás szerint 7 db statisztikai-tervezési régió működött, elsősorban fejlesztéspolitikai feladatokat ellátva. A rendszer példaértékű volt, működött a területi tervezési folyamat, nem volt olyan szétaprózott, mint ma, a 19 megye rendszerében. Nagyvárosi tudásközpontok jöttek létre, és szerveződött körük szakértői hálózat. A fejlesztéspolitikai rendszerben egyértelmű előnyökkel járt a regionális tervezés és végrehajtás, ami példa lehet a többi szakterület számára is.
- A fejlesztési források (főként EU-s) végrehajtása során támogatjuk, ha középszinten van a végrehajtás -így közelebb kerül az önkormányzatokhoz, vállalkozásokhoz. Egyben meg kell változtatni a jelenlegi formát, a Magyar Államkincstár túlbürokratizált rendszeréből ki kell venni a fejlesztési források végrehajtásával kapcsolatos feladatokat.
- Területszervezési koncepciót alakítunk ki a városi központok, városhálózatok alapján. Agglomerációs és azon túlmutató, a megyehatárokat nem feltétlenül figyelembe vevő területszervezésre van szükség. A valódi térszervezési folyamatoknak ez a rendszer lehet az alapja. A regionális központok hatalmas vonzerővel bírnak pl. felsőoktatási, egészségügyi szempontból, a megyeszékhelyek és megyei jogú városok pedig foglalkoztatási, kereskedelmi, egészségügyi, oktatási, szociális és adminisztratív szempontból. Mindegy, hogy azok a megyehatáron vannak-e vagy a megye közepében, hatásuk sokszor nem veszi figyelembe ezeket a határvonalakat. Így az élet napi szervezése valójában itt történik, a nagy kihívás az, hogyan lehet az államot, az önkormányzati rendszert ehhez igazítani a jelenlegi keretek között.